

Бібліотека полонених табору Зальцведель.

Ч. I.

Г О Л О С

Пробудженого Українця.

Написав Полонений.

Зальцведель 1916 р.

В друкарні С. В. У.

Бібліотека полонених табору Зальцведель.

Ч. I.

Г О Л О С

Пробудженого Українця.

Написав Полонений.

Зальцведель 1916 р.
В друкарні С. В. У.

Велика і багата наша „матушка“ Росія; найден тут неісчерпасмі природні багатства: славні плодючі степи, величні ліси, невичерпані залежі всілякої руди.

І хтож користуєть ся сими дорогоцінностями? Бо простий мужик відгорожений від названих божих дарів великою залізною огорожею неправди.

Чоловік не в силі жити без воздуха і води, але таксамо й без землі. З двох елементів, воздуха і води, нас не ограбили, але властиву основу людського життя, землю, нам відібрали, себто нам єї не дали.

Дорогі браття, Українці! Глядіть добре, хто заселює нашу кохану Україну; хто нас поневолює, хто забрав нам наше існування! Нам слід знати, що Росія для нас не матір, але рознустиця!

Як знаєте, нашу Україну проковтнули поміщики, граф Бобрін, князь Балашев, княгиня Браніцька, Лопухін і друга шляхта Єї Величества Катерини II. яку вона підкріпила своїх любовних забаганок ради. — Краєм правлять на основі застарілих постанов безмісних законів, а проти нас, бідних, поневолених мужиків, відвигнуто забороло безбожного понівства, узброєного шибеницею хреста, на якому висів Христос. Для оглупленого

люду видумано проповідь, що ніхто не повинен кривдити другого, кожний має любити свого ближнього як себе самого, ніхто не сміє грабити ближнього—а тимчасом вони самі виставили в кожному селі, на кожному клантку землі торговцю, якій дали назву „символ благочестивої церкви“. Сею зброєю придавлено і оглушено народ, при її помочі вчать народ: „хто має дві сорочки, хай одну з них віддасть сему, що не має ніодної“—а тимчасом вони самі мають їх по десять, та ще й витягають руки за одинадцятою. Чому попи не пояснять народові, що сам Господь прогнав з Єрусалимської святині торговців, міняйлів і лихварів? Замість того вони самі повідкривали свої лавки.

Дивно, як вони цінять слово Бога і продають боже слово навіть на міру—а однак кожний лавочник має свою ціну на товар! Але се духовенство, що боїть ся Господа і Його законів, узяло народ у свої залізні руки і гніте його як те тісто, що змоги. І звідси йде заключення простого мужика зі села: вродить ся, припустім, мужичці дитина, то попови треба дати за хрестини новонародженого як жертву одинокого когута, 2 аршини полотна і три копійки; плата за подружжя виносить три карбованці 60 коп. готівкою і до того пів кварти горівки. Страшна картина! Навіщо-ж горівки? Хиба піп не висвячений як слід? Але мущик піддаєть ся законови, якого він не в силі змінити, і купує попови горівку, не звичайну, але

очищену від всяких прогрішень. Прийде похорон небіщика і мужик дасть тільки карбованця, тоді він ханасть ся з тілом так, що бідні мужицькі коняки з бідною можуть настигнути за довговолосим херувимом, що жене бігом. А даси пять карбованців, то він тобі затаскає вонючого трупа у церкву і доконує на ньому тимчасову десінфекцію (мішаниною ладану і мірри) та відправить заупокойне богослуження так щиро, що зробить на присутніх велике вражіння і так їх захопить, що з ко- нечности усякий присутній візьме собі з нього примір і за велич такої щирої служби віддасть свої останні копійки, продасть або заставить свою останню кобилу і буде старатись свого свояка похоронити, о скільки змоги, з парадом; а навіть журить ся зате, щоби домовину внесли до церкви щоби його батько, мати, син або дочка зайшли до небесного царства як мога найшвидше і передали там поручення за того, що їх так величаво похоронив.

До того сі чорноризці зарядили на кожний понеділок після Великодня заупокойні богослуження, на які кожний житель віддає останній гріш збирає себе з останньої сорочки, відбирає своїй сім'ї останній кусок хліба, щоби тільки сповнити цей нерозумний обичай. Кожний правовірний мужик молить ся і відповідає слова Свят. Письма: жертва Богу лежить в сокрушенім серці; набожна і віддана Богу душа не забуде про Господа — а сам він приносить таку незаконну жертву. І так

висмоктусь чорна держава працюючий і благородний але угнетений та неосвічений народ. Вона оснувала закон на двох словах: „Бійся Бога і почитай Царя“. А тимчасом самі ці онікуні не хотять познайомитись з Богом ні трохи.

О так! правительство знає дуже добре, що пошівство є першою зброєю проти народу та, що ця зброя ненобідима!

Бідний український мужику! Чого ти уяв так низько, низше навіть скотини? Ти залежний від полевих сторожів і волосних писарів, від наймита поміщицького, від жандарма і т. д. в гору. Ти з усіх найбільш понижений, починаючи на царських чиновнику аж до орендаря корчемного. Тебе вічно обдурює паламар і пін. претонін і митрополіт; ти з боязни ледви днешеш, підчас коли ці дармоїди мають усе даром: телеграф, телефон, цирк, театр, кіно, трамвай, зезізницю і самоходи.

В кожному селі для просвічення народу построєно дві або три корчми так, що робучий народ мусить заключити свій курсу образования свідомством: „цілковитий цяниця“. Виправді цей курсу при таких умовах не легко відбути, але при недостатчі грошевих средств батьки обдирають свою семью з останнього куска хліба, діти виростають без освіти, бігають по дворницях і дразнять собак, худоба пропадає до останньої коняки, або коли вона і є, то гине з голоду; а все-ж таки вони останню копійку обертають на це, щоб продовжати науку і здобути сей атестат, навіть хочби довелося втратити останню сорочку.

Вже є й такі люде, що навіть прошивали своїх законних жінок. Лучив ся такий випадок в одному бідному українському селі: хлібороб Тарас Бевкровний продав за квартиру горівки і два огірки свою жінку, своє останнє майно, а відтак, коли схаменув ся, позичив на відробіток у свого сусіда 20 карбованців, щоби викупити жінку. Справу розбирали в суді. — Та скільки злочинів не коять сі нещасні! Злодійства, забійства, жебраннє, підпали і т. д. і т. д. Це вихованнє під орудою російського правительства!

Як цей мужик поневолений!

Простий чоловік не сміє говорити з паном, бо він неосвічений; мужицький син не може ходити до вищих шкіл; а нераз дієть ся і таке, що звичайного чоловіка зневажають, найпаче тоді, як він не в силі оплатити доброї школи; тай на жаль, для мужицької дитини нераз нема тут місця, бо учать ся сини інтелігенції. Простий чоловік не має слова на зборах і сходинах та на нарадах, для нього усе закрите і тайне.

Брати! чого над нами доля так гірко насміялась?

Нам усе тільки обіцюють, та сповнення обітниць виконують нагайками і тюрмами. З кожного, хто користуєть ся воздухом і водою, здирають шкуру від голови до пят, і все те дієть ся на рахунок Царя. Нас обложили драчами так дуже, що

вже навіть повстали на сю тему сьміховинки. В однім кінотеатрі є на черзі пропозиція на бюджет і тоді хтось натякає на масу і каже: Можна б накласти голякам ще дальші дві копійки, вони сього не відчують і заплатять; сума не велика, а нас багато. З міру по нитці—голому сорочка...

Справді; в сій війні обдерто нас до останньої нитки; а одначе були такі, що носили шовкові сорочки, а тимчасом наш брат пропадав від холоду і голоду, глядів в очи нехибній смерті, а все таки надієсь він далі на це „мабуть“, що стало вже приповідкою. Та це „мабуть“ походить з 1905 р., коли сказано: воля для покійних, для живих тюрма! І тепер, коли побачили, що без народу не обійдуть ся, заговорили знов про свободу преси і слова і пообіцяли мужикам землю. Та я певен і буду певен, що воно перейде, як 1905., р., найпаче при кінці цеї війни, в якій найкращі люде, що боронили свого істнування, живуть вже тільки у споминах. А для других стане місця доволі: Росія велика і на тюрми багата, хоч і віддано половину Сахаліну Японії...

На недостачу часу ми ніколи не потребуєм жалітись. Підчас коли наші сусіди, Німці, журили ся за добро народу і узброєнне краю, наше правительство журилось за постройку шинків і тюрем в числі, відповіднім до чисельности населення. Середників було тут доволі завдяки добродіям, що не видають державного гроша на непотрібні речі, а на школи, зброєння, поширенне торгівлі, розвій

всяких підприємств і т. д. Усе те було завчасу предвиджене, так, що тепер є змога вдоволити народ, коли колись заговорять про задоволення.

Бідні Українці! Куди ми ще зайдемо з нашими терпіннями? Кожда держава добуває собі шматки землі своєю кровю; а наша нерозумна Україна віддалась добровільно на поталу Московії, яка вже від ряду літ знущаєть ся над нами. Хиба ще не прийшов слухний час на рахунки між злочинцями і обідранцями Москви? Брати! Сама судьба вказує нам нашу незалежність! Ми за довго були рабами! Живемо в ХХ віці, де кожна людина хоче бути паном себе самого; та в нас все ще вмовляють, що ми мусимо бути рабами і то не звичайними, але щиро відданими і вірними.

Скільки нам не обіцюють після війни! А я думаю, що при кінці цієї безцільної війни ми не лишень останемо незадовольнені, але ще й втратимо це, що ми мали.

Ось вам примір.

Дня 15 марта 1915 р. появил ся в селі Деренковець, київ. губерн. хлібороб Демяненко, котрий був ранений на фронті і одержав 3 міс. відпустку. Коли він прийшов додів, застав свою семью, що складалась з жінки і семери дітей, в сумному положенню. Ні кришки хліба в хаті, ні копійки гроша, ні поліна дров. І йому прийшло на думку ніти до сусіднього ліса княгині Лопухін і назбирати вязку непотрібного сухого ріща, щоби бодай двічі натопити хату. Але ось появил ся побереж-

ник, зловив його і завів до лісничого, який зняв з нього протокола. Дві неділі після того надійшло судове візвання. Жінка і діти давай заводити, що батька тягнуть до суду; та він заспокоїв їх, кажучи, що йде о дрібничку, о марне ріще, яке він припіс, вернувши домів, та що за такий пустяк, що стоїть ледви пару копійок, його хіба не судитимуть, бо це булоб смішне.

Демяненко явив ся перед судом 17 марта о 2 год., коли тимчасом у візванню стояло: „о 9 год. рано“.

І це, що він спізнав ся, йому чимало пошкодило; його засудили позаочно і тільки перечитали йому присуд такого змісту: хрестянина з губерн. округа такого а такого, зі села Деренковець Демяненка за незаконне присвоєння, тобто за крадіжку дров з ліса кн. Монухін на основі §. такого а такого царського закону покарано три-місячною тюрмою або карою 300 карбованців. З огляду на це, що кінчить ся його відпуск і йому треба буде іти на фронт, відкладаєть ся відсидження карн до покінчення війни.

Це був запасний солдат, що носив на груди хрест з написом: „За віру, царя і отечество“.

Ось вам отечество!

Що значить вітчизна? — думас собі мужик і заключає: на мою вітчину складаєть ся стара перегнила хатчина, в якій живе осьми-голова семья, 200 квадрат. сяжнів землі, сліна кобила, 17-літній зїжений пес і чимало иташні, ворон та горобців.

Я маю те хазяйство тому, що в мене не було власної роботи та я пілісеньке життя працював на дідуха за дрова. В нього я тепер узяв свосвільно дров за 5 коп. і мене покарали 3 міс. тюрмою, яку маю відсидіти після війни, бо тепер мушу іти на фронт, наставляти свою грудь і проливати кров за ліс, з якого я виніс вязку ріща, і за правительство, що мене судило так нерозумно... Але я не додержу присяги, не боронитиму голодранців, здам ся добровільно ворогові. Як ворог здобуде край, в яким живе моя семья, він мене, бідного грішника, не кине, навпаки, він добачить муки моїх невинних дрібних діточок і мені допоможе; предінь і в горобія є серце! Для мене не той ворог, хто наді мною панус і мені помагає, але той, що мені і багатом другим мені подібним закрав істнуванне. Для мене це ніяке ярмо, як мос істнуванне скріпнеть ся, але як мені проповідують з нагайкою в руці і старають ся повести нас рабів дорогою Господа, підчас коли самі проповідники збілизь з Його пути.

Відкажіть ся-брати-від ярма, при помочі котрого побудовано для виспесання народу чимало церквей, казенні тюрми і державні корчми! Чи не пора подумати про „ярмо“, яке захистить нас перед всякою залежністю? На місце корчем станули-б школи, на місце вязниць мали-б ми свободу слова і письма, замість несчастлимих церквей-заводи і фабрики, замість почитання воскових

образів і складок на них приютидля бідних і сиріт, школи, щоби кождий з нас знав, як устроїти своє життя, щоби себе не вважати рабом; бо слово раб найбільш згідне як вислів понизення. Свобода слова і письма, щоби перед царем і народом не було невинних, що ізза стратегічних помилок витрачують життя мільйонів і трохи не щодня попадають у спори з сусідами задля посідання землі, підчас коли вони не в силі удержати свого власного краю в порядку (або хоч і можуть, то не хотять ізза своїх користей); — щоби управителі достав не продавали половину вугля по 10 коп. пуд, підчас коли держава платить 40 коп. за кождий пуд. Щоби за гроші не діставали чнів офіцери, які не лишень люблять свою вітчину, але й себе самих; але щоби це було доступне кождому після його даровань, які має від Бога. Заводи і фабрики, щоби мужик, що має своє образование, міг бути слюсарем, токарем, ковалем чи другим ремісником і не потребував працювати у поміщика за 25 коп. денно; а коли в нього є земля, щоби він не потребував її справляти сам, бо ж чоловік не кінь! А молитись Господу можна всюди, бо сам Господь каже: Підеш до аду—я там також; я є в найбільшій глибині, на воді і у воздухах. А у нас видають на построєння сїх святих купецьких лавок мільярди.—Приюти для бідних і сиріт, щоби каліки і немічні не волочились по вулицях немов ті, що совгають ся по меду та щоби вони не сно-

вигались по хатах, відкиля відганяють їх коннен-
нем ноги. Щоби бідні сироти не блукали по селах
і не вчились один від одного гріха, та щоби від-
так душегубами, злодіями і босяками не вікували
свого бідолашнього віку. Мертві не потребують
ніякої їжи і образования; а скільки то бідний на-
род не видає на церкву, починаючи з копійками
аж до найбільших жертв!

А все те дієть ся тільки тому, що коли за
границею на тисячу душ відпадає двацять негра-
мотних, то у нас навідворот: з тисячі людей тільки
20 уміє читати. Дієть ся це тому, що Росія
представляє великанську країну, простір, що зай-
має звиш 4 міліони з половиною квадр. верств, зі
180 мілііонами жителів, країну, в якій звиш 80
народів говорить ріжними мовами, які разом цінять
над усе своє власне єство. Річ зрозуміла, що з та-
кою силою люда не в силі упоратись одинокий пе-
тербургський кабінет, котрий трохи не щодня ро-
бить похибки, і то похибки злочинні, для яких не-
має відповідних приміщень і від яких терить цілий
край, не знаючи навіть, кого має за це проклинати.

Чи не краще було-б цей незміримий
край впорядкувати кращим робом, а
іменно поділити його на більше частин
щоби від надмірного тягару не вали-
лись старі основи? Прим. так: Для Українців
покласти основу в Києві, для Татарів в Казані,
для Кавказу в Баку, в Сибірі в Омську і т. д. Для
Фінляндії і Курляндії відай в Петрограді: але на-

перед треба в Петрограді перевести основу дезінфекцію над московськими лантями і вказати їм дорогу до Москви: хай вони там докопують навіть найнебезпечніших злочинів.

Це такий переходовий плян для оминення похибок і перехрещення рабів на чесних горожан. Я тільки намітив вихідні точки для других; та найбільш болить мене душа, що доси не вдалось нам розчовпати Тараса Шевченка. Тепер нам відкрилась в ньому дорога, але ми поклали собі на очі грубу шкуру і не бачимо, як нам іти по вказаній дорозі.

На мій погляд для нашого щастя найважніше покінчити сю для нас нездорову, війну як пайшвидче. Ми досить натанцювались під чужу дудку; наша дудка більш мельодийна як московська і вона славна по цілому світу. Досить вже оборони перед зовнішними ворогами, котрі вважають ся союзниками; нам треба наперед упоратись з ворогами внутрішними, що нас обмотали сильними верівками і скорше чи пізнійше доведуть нас до погибелі.

Надійшла година, прийшла пора нагадати собі наших батьків і відгрібати їхні заповіти, які вони колись переказали нам, своїм українським дітям. Надійшла слухна пора порахуватись за цілі вікі, які ми страждали на нашій дорогій Україні під московським ярмом. Хиба не час виповісти службу і стати власними панами?

Любі читачі, роздумайте це самі, що для вас добре, а що вам шкодить. Я описав би це точніше, на жаль, не можу. Причина тому така, що я не старався присвоїти собі знання чужої мови, а своєї власної я не можу навчитись ніде. Вижсами знаєте, що наше письменство лежить погребане глибоко. Нам треба сі книжки, що є написані нашою мовою, відшукати. Там усе розказано, як жили наші предки, до вони родились і як виростили і як вони жили.

При божій помочі ми себе пізнаєм і на рідній мові розкажем усе яснійше.

Ціна 8 фен.
